

MAL+PE-työ ylittää rajoja

MAL- eli maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimusmenettely on nivonut yhteen kuntien välistä yhteistyötä ja yhdyskuntarakenteen suunnittelun eri toimintoja. Palvelujen ja elinkeinon (P+E) liittäminen MAL-suunnitteluun on sen sijaan jäänyt heikommaksi. Syksyllä 2017 Tampereen yliopisto ja Tampereen kaupunkiseutu järjestivät työpajan, joka kokosi yhteen hyvinvointitoimialan sekä infraverkostojen kehittämisen asiantuntijoita seudun kunnista. Sen tarkoituksena oli vapautua hallinnolle ominaisista sektoripainotuksista ja vahvistaa MAL+PE-yhteistyötä. Työpajassa keskeiseen rooliin nousi ajatus hyvin toimivasta elinympäristöstä ja yhdyskuntarakenteesta hyvinvointia edistäväksi ja siten terveydenhuollon kustannussäästöjä aikaansaavana tekijänä.

Hyvinvointikertomus rajaesineenä?

Eri toimijat ja toimialat tarkastelevat kuitenkin hyvinvointia omasta tulkintakehikostaan. Kuntien ja kaupunkien hyvinvoinnin edistämistehtävän toteuttaminen edellyttää siksi toimialarajat ylittävää monialaista yhteistyötä. Hallinnon siiloutunut, sektorimainen rakenne voi muodostua yhteistyötä hankaloittavaksi tekijäksi. Yhteistyötä eri sektoreiden ja ”sosiaalisten maailmojen” välillä helpottamaan voidaan tarvita *rajaesineitä*.

Kunnissa monialaista yhteistyötä hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään hyvinvointiryhmässä, joka valmistelee *hyvinvointikertomuksen*. Parhaassa tapauksessa se voisi toimia rajaesineenä eri toimialojen välillä hyvinvointia edistävän elinympäristön kysymyksissä. Mutta miten elinympäristö huomioidaan hyvinvointikertomuksissa?

Tätä tutkittiin kesällä 2018 Tampereen kaupunkiseudulla ja Porissa osana HYMY-hanketta. Selvityksen aineistona olivat case-kuntien laajat hyvinvointikertomukset, eri toimialojen johtavien viranhaltijoiden tutkimushaastattelut, hyvinvointikoordinaattoreille ja työryhmän jäsenille tehty kysely sekä työpajatyöskentely.

Rajaesine (boundary object)

Organisaatioiden sisäistä työnjakoa tarkasteltaessa rajaesineet liittyvät niihin keinoihin, joilla ylisektorista yhteistyötä jäsenetään kompleksisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Rajaesineen käsite on peräisin Starin ja Griesemerin (1989) tutkimuksesta. Siinä havainnoitiin asiantuntijoiden yhteistyön koordinoitumisessa merkittäviksi nousseita yksittäisiä käsitteellisiä tai materiaalisia asioita.

Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus laatia valtuustokausittain ns. **laaja hyvinvointikertomus**, jossa raportoidaan hyvinvoinnin kehittymisestä ja tehdyistä toimenpiteistä, asetetaan tavoitteet sekä määritellään niitä tukevat toimenpiteet. Niiden tietopohja koostuu pääasiassa kansallisten rekisterien tuottamasta, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan tiedoista, mutta tietopohjaa on viime vuosina pyritty laajentamaan.

Elinympäristö ei näy hyvinvointijohtamisessa

Kaikki haastateltavat kokivat oman toimialansa hyvinvointia edistäväksi ja monialaisuutta pidettiin tärkeänä.

Siitä huolimatta osa haastatelluista, erityisesti teknisellä toimialalla, ei kokenut hyvinvointiryhmän työtä itselleen kuuluvaksi. Sitä saatettiin pitää jopa turhauttavana, etenkin jos koettiin, että muu ryhmä ei ymmärrä heidän alansa toimintalogiikkaa.

Mielikuvat hyvinvointikertomuksen strategisuudesta olivat vaihtelevia. Lisäksi elinympäristöä koskevat tavoitteet olivat usein yleistasoisia ja niiden seurantaan oli asetettu epäselviä seurantamittareita.

Niin haastatteluissa kuin hyvinvointikertomuksissakin elinympäristön hyvinvointia edistävät piirteet ymmärrettiin laajasti ja niissä toistuivat ajatukset mm. viihtyisyydestä, terveellisyydestä ja toimivasta yhdyskuntarakenteesta. Siitä huolimatta elinympäristön hyvinvointivaikutusten mallintaminen nähtiin kapeasti terveyshaittojen mittaamisena hyvinvointia edistävän elinympäristön tietopohjan sijaan.

”No jos tekniikan puolta katsotaan, niin meillä on hyvin konkreettinenkin vaikutus tähän hyvinvointiin ja terveellisyteen, turvallisuuteen. Ja sit maankäytön suunnittelu, kaavoitus, siinä on tehdään edellytykset tekniikalle toimia ja kuntalaisille, että saa viihtyisän, kivan ympäristön.”

Onks sillä hyvinvointikertomuksella kuinka iso ohjausvaikutus?
- Miten rehellinen uskaltaa olla, haha. Sanosin kyllä, että se on vielä ihan minimaalinen.
Näkyys se talousarviossa?
- En oo huomannu.

Hyvinvointia edistävän elinympäristön tietopohja

Ympäristön terveydelle haitallisten piirteiden mittaaminen

Fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja toiminnallisen hyvinvoinnin ulottuvuudet
Kokemuksellinen tieto
Monialainen tieto
Eri väestöryhmät huomioonottavat, sensitiiviset indikaattorit
Paikkatiedon kytkeminen väestö- ja hyvinvointitietoon

Laaja-alaisemmassa hyvinvointijohtamisessa tarvitaan:

- **Monialaista yhteistyötä**, johon halutaan sitoutua. Ilmiöpohjaiset alatyöryhmät voivat auttaa hahmottamaan abstraktiksi koettua hyvinvointijohtamista. Tietoisuus muiden alojen toimintalogiikoista ja suunnittelujänteestä voi vähentää turhautumisen tunnetta.
- **Ohjaavia, yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita**, jotka tulisi kytkeä kunnan strategiaan, talousarvioon ja vuosikellon mukaiseen toimintaan. Hyvinvointitavoitteet ja niiden indikaattorit olisi mahdollista yhteensovittaa esimerkiksi MAL+PE-tavoitteiden kanssa.
- **Hyvinvointia edistävää elinympäristön tietopohjaa** tiedolla johtamisen tueksi. Uusia malleja voitaisiin testata ja jakaa yli kuntarajojen.

Karppi, I. & Vakkuri J. (2019). Organising complexity: Creating Boundary Objects for Sustainable Urban Development. In A. Heikkinen, A. Kangas, J. Kujala, H. Laiho & A. Lönnqvist (eds.) Leading change in a complex world. Tampere: Tampere University Press.

Sahamies, K. (2018). Elinympäristön hyvinvointivaikutusten mallintaminen Tampereen kaupunkiseudulla ja Porissa. Tampereen kaupunkiseutu 2018. HYMY Hyvinvointiympäristön mallintaminen ja ymmärryksen lisääminen -hanke.

Star S. L. & Griesemer J. R. (1989). Institutional ecology, 'translations' and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's museum of vertebrate zoology, 1907-39. Social Studies of Science 19, s. 387-420.